

TENTOONSTELLING : “TROJE – DROOM EN WERKELIJKHEID”

Een Europese primeur in Bonn

In het **Kunst- en Tentoonstellingscentrum van de Bondsrepubliek Duitsland** (Kunst- und Ausstellungshalle in Bonn) is van 16 november 2001 tot 17 februari 2002 **een grote tentoonstelling** te bezichtigen met als titel: “**Troje – Droom en werkelijkheid**”. De tentoonstelling is gewijd aan de opgravingscampagnes die indertijd plaatshadden onder leiding van de beroemde Duitse archeoloog Heinrich Schliemann (1822-1890), en aan de archeologische vondsten die onlangs werden ontdekt op de legendarische site van Troje. Ze schetst ook de geschiedenis van de Trojaanse mythe door de eeuwen en de culturen heen, van de verhalen van Homerus in de Oudheid tot de bewerkingen ervan vandaag.

De antieke stad Troje lag bij de Dardanellen, op de plaats van het huidige Hislarlik. Troje werd beroemd door de legendarische expedities die de Acheeërs in de 13de eeuw ondernamen langs de kust van Klein-Azië, en was al in het derde millennium een bloeiende stad. De site werd in de 19de eeuw ontdekt door Heinrich Schliemann. De ondergrond bestaat uit een aantal lagen waarin tal van waardevolle voorwerpen werden aangetroffen die bewijzen hoe welvarend de stad destijds was.

Originele manuscripten, antieke kunstwerken, vaasschilderingen, eigentijdse creaties, tekeningen en ambachtelijke voorwerpen laten de toeschouwers kennismaken met de wereld van de goden en de helden uit de *Ilias* en de *Odyssee*. De meeste **archeologische overblijfselen** die in Bonn te bekijken zijn, worden **voor het eerst** tentoongesteld buiten Turkije: een voorraadvat op mensenhooft, verfijnd tafelservies van de heersende klasse, wapens, kostbare juwelen, ... De tentoonstelling laat ook archeologische schatten zien uit het Museum voor Prehistorie en Protohistorie van Berlijn. En voor het eerst is de “Grote Diadeem” te bewonderen uit het Heinrich Schliemann-museum in Ankershagen.

De bezoekers kunnen **exclusief** de eerste virtuele reconstructie van Troje meemaken. Daarbij krijgen ze op groot scherm de verschillende historische fasen van de stad en zijn omgeving te zien. De tentoongestelde stukken zijn geïntegreerd in de beeldmontage.

De tentoonstelling in Bonn is tegelijk **het eerste grote overzicht** van de Trojaanse overblijfselen en de Trojaanse mythe. Er hoort een rijkelijk geïllustreerde catalogus bij met teksten van internationaal befaamde wetenschappers (485 p., 49 DM / 25 €). De catalogus bevat ook kaarten en een tijdstabel.

De tentoonstelling is elke dag open vanaf 10 uur, behalve op maandag. Rondleidingen op aanvraag in het Nederlands.

Info Bonn: +49(0)228 91 71 200

Perscontact Benelux: +32(0)4 365 75 77

PRAKTISCHE INFORMATIE

Duur van de tentoonstelling:	Van 16 november 2001 t/m 17 februari 2002
Commissaris van de tentoonstelling:	Manfred Korfmann - Universit� de Tübingen Arch�ologisches Landesmuseum - Baden-W�rtemberg
Directeur	Wenzel Jacob
Adres:	Kunst- und Ausstellungshalle Der Bundesrepublik Deutschland Museumsmeile Bonn - Friedrich-Ebert-Allee, 4 D - 53113 Bonn. www.kah-bonn.de
Openingstijden:	Dinsdag en woensdag van 10 tot 21 uur Donderdag t/m zondag van 10 tot 19 uur Op vrijdag geopend voor groepen vanaf 9 uur
Toegangsprijzen voor alle tentoonstellingen :	12,70 DM / 6,50 � met korting: 6,50 DM / 3,50 � Gezinstarief: 20,50 DM / 10,50 � Groepstarieven vanaf 10 personen: 8,80 DM / 4,50 �p.p., met kortingskaart: 4,90 DM / 2,50 � Op vrijdag gratis toegang voor scholen
Bestelling van catalogus:	Museumsboekhandel Walther König Tel. +49 228 91 71 449 - Fax +49 228 91 71 447
Openbaar vervoer:	Metro: lijn 16, 63 en 66. Bus: lijn 610, 630, Parkeergelegenheid voor auto's en bussen
Rondleidingen (ook in het Nederlands en Frans):	Groepen onder 25 personen: 111,50 DM / 57 � Groepen vanaf 25 personen: 92 DM / 47 � Scholen: 51 DM / 26 � Boeking en informatie: maandag t/m vrijdag, Van 9.30 uur tot 13.00 uur per Tel. +49 228 91 71 247 of per Fax +49 228 91 71 244 (voor nederlands- en franstalige bezoeker) e-mail: paedagogik@kah-bonn.de Groepen die geen rondleiding geboekt hebben of die met hun eigen gids komen gelieve de pedagogische dienst over hun komst te informeren. Groepen die aangemeld zijn, hebben voorrang om de tentoonstelling te bezoeken.

“TROJE – DROOM EN WERKELIJKHEID”

De zee-engte is hier zo smal, dat het helemaal niet hoeft te verbazen dat een jonge minnaar (Leander) ze zwemmend wil oversteken, noch dat een eierzuchtige koning (Xerxes) zijn leger er wil laten overtrekken. Maar de zee is hier zo woest, dat het geen wonder is dat de minnaar verdrinkt en dat de brug instort. Van hieruit zien we de berg Ida: "Waar Hera de verliefde Zeus liefkoosde,/ de heer van de wereld zich overgaf aan de liefde."

Lady Mary Montagu, Engelse Troje-reizigster, 1718.

Plaats en landschap

Troje is de bekendste archeologische site van Turkije. Ze ligt aan de zee-engte van de Dardanellen (of Hellespont, meer dan 60 km lang en tussen 1,4 en 6 km breed) en de speciale winden maakten de plaats in het Bronzen Tijdperk tot een belangrijke maritieme en handelsstad die de zeeweg tussen de Middellandse en de Zwarte Zee, de schakel tussen Oost en West, controleerde.

De dichter en zijn werk

Over het leven van Homerus bestaan er geen bronnen uit die tijd. Er werden slechts latere antieke reconstructies van zijn leven bewaard, die dateren uit het late Hellenisme en uit de tijd van de Romeinse keizers. Ze zijn dus ongeveer 700 jaar jonger en missen elke authenticiteit. Ook de oudste busten van de dichter, waarvan we nog Romeinse kopieën hebben, werden pas 200 jaar na zijn overlijden gemaakt door Griekse kunstenaars die, bij gebrek aan origineel materiaal, voor de gelaatstreken ervan uitsluitend een beroep deden op hun fantasie.

Het weinige dat wij op basis van nauwgezet filologisch onderzoek over Homerus weten, zijn slechts enkele basisgegevens: wegens de Ionische dialectvorm van zijn naam - Hómèros - die "borg" of onderpand" betekent, en het feit dat men het er over eens is dat hij in "Ionië" leefde, kan men aannemen dat hij uit de Ionische kuststreek van Klein-Azië stamde (de streek van Smyrna, het huidige Izmir). Zijn geboorte, die omstreeks het jaar 770 v. Chr. wordt gesitueerd, valt in een periode waarin de Grieken pas het schrift hadden overgenomen van de Feniciërs. Zijn werken, de "Ilias" en de "Odyssee", schiep hij tussen 750 en 700 v. Chr. Ze vormen een zo indrukwekkende weerspiegeling van de opvattingen van de toenmalige elite, dat Homerus ofwel zelf van adel moet zijn geweest, ofwel op zijn minst voortdurend in die kringen moet hebben vertoefd.

De in de "Ilias" en de "Odyssee" verwerkte stof behoort tot de sagen uit de streek van Troje. Terwijl de Odysseus-sage na de val van Troje speelt, vertelt de "Ilias" wat er vóór de muren van Troje gebeurde in het 9e en 10e jaar van de oorlog: het verhaal over de woede van de Thessalische koningszoon Achilleus en het effect ervan op de krijgsverrichtingen, die samengebond zijn in een periode van 51 dagen, geven door de vele flashbacks en projecties een globale kijk op de geschiedenis van Troje.

Beide sagen ontstonden in het Myceense tijdperk van de Griekse geschiedenis (ong. 1600-1150 v. Chr.). Ze werden in versvorm mondeling overgeleverd door zangers, die de inhoud steeds aanpasten bij hun vrije improvisaties. In die traditie van zangers stond ook Homerus, die de door hem op zijn minst gedeeltelijk opnieuw gemaakte "Ilias" en "Odyssee" schriftelijk liet vastleggen of zelf neerschreef. Zijn epos van ongeveer 28.000 Griekse verzen is niet enkel het oudste literaire kunstwerk van Europa, maar tegelijk een van de belangrijkste. Het oefende rechtstreeks of onrechtstreeks invloed uit op de ontwikkeling van heel de Europese cultuur - een invloed die ook nog duidelijk terug te vinden is onze moderne wereld.

Van woord tot beeld

In heel het oude Griekenland was het verhaal van de Trojaanse oorlog gemeengoed. De kern van de mythe, namelijk de oorlog van Troje, maakte ongetwijfeld deel uit van een gemeenschappelijke geschiedenis. De overwinning van de Acheeërs was het bewijs dat eenheid macht maakt en de goden welgevallig was. De kinderen leerden de "Ilias" op school en de volwassenen citeerde er verzen uit. De Trojaanse oorlog was echter ook een belangrijk onderwerp in de Griekse kunst. Het was zeker geen toeval dat de vroegste afbeeldingen uit de tijd van de Homerische epossen dateren, namelijk uit de late 8e eeuw v. Chr. Op die manier stimuleerde Homerus ook de artistieke bewerking van de materie. Ze beelden voornamelijk ook uit wat de "Ilias" niet ten tonele voert, maar slechts indirect vertelt: de taferelen uit de voorgeschiedenis van de Trojaanse oorlog, de dood van Achilleus en de verwoesting van Troje.

In het centrum van een wereldrijk

In de Hellenistische en de Romeinse tijd was Troje/Ilion belangrijk als legendarische en werkelijke plaats. Veel heersers en volkeren beweerden dat ze uit Troje stamden. Een echt aanknopingspunt was het heiligdom van Athena Ilias. De Romeinen, die Ilion omstreeks 85 v. Chr. volledig verwoestten, hebben op en van de ruïnes een pelgrimsoord gemaakt, dat het genealogisch centrum van het Romeinse Rijk vormde.

De historische tijd werd beschouwd als een herhaling van de mythische: de geschiedenis als schadeloosstelling voor de mythe. Rome was het nieuwe, weer opgerichte Troje. De Romeinse geschiedschrijver Varrus situeerde de Trojaanse oorlog in het jaar 1193 v. Chr. De stichting van Rome bepaalde hij precies 440 jaar later - in 753 v. Chr.

Wat niet in de Bijbel staat

Sedert de aardbeving in de 5e eeuw n. Chr., leidde het echte Troje nog slechts een spookbestaan. Maar des te belangrijker werd de plaats die Troje innam in het middeleeuwse wereldbeeld. Uit de verhalen over de Trojaanse oorlog werd afgeleid wat niet in de Bijbel stond: de ridderstand, het begrip eer, het stelsel van de hoofse liefde. De Trojaanse oorlog wordt beschouwd als de eerste authentieke gebeurtenis uit de wereldgeschiedenis vóór de geboorte van Christus.

De "Aeneïs" van Vergilius, de "Metamorfosen" van Ovidius en de Latijnse prozaverhalen van Dares en Dictys (zogenaamd twee ooggetuigen van de Trojaanse oorlog) gaven de materie door. De "Ilias" van Homerus kende men slechts van naam.

Van Vergilius tot Homerus

Het verhaal van de ondergang van Troje bleef niet enkel leven in de boeken. In de 15e, 16e en 17e eeuw vind men Trojaanse taferelen op alle mogelijke voorwerpen en in alle denkbare omstandigheden. Als afbeelding op wandtapijten of drinkbekers, als lied of morele spreuk. Er ontstaat een canon van geïsoleerde motieven, die niet meer geïntegreerd zijn in de samenhang van het verhaal. Elk van die motieven kan worden gelezen als een boek, kan aanleiding geven tot juist gedrag en handelen en brengt een moraal van het verhaal in beeld. De rol van het echte Troje was in die eeuwen al even klein als die van het Homerische.

De Ilias lezen

In de 18e eeuw werden beelden en boeken - en vooral de makers en de auteurs ervan - voorwerp van een echte cultus. Men wil terugkeren naar de oorsprong, en ontdekt in Homerus de eerste dichter en in de "Ilias" het begin en het hoogtepunt van de letterkunde. De legenden van Troje en zijn landschap, die men meent terug te vinden in Griekenland, Italië en Turkije, worden symbolen van een ideale en heldhaftige tijd, waarin de kunst en de mensheid - hoewel ze nog in hun kinderschoenen stonden - hun hoogtepunt hadden bereikt. Men leest de "Ilias" in de oorspronkelijke versie, probeert in de eigen taal iets vergelijkbaars te maken en voegt aan het woord ook de beeldende kunst toe. Zin voor zin ontdekken kunstenaars nieuwe, sedert lang niet meer uitgebeelde en niet uit te beelden motieven. En men gaat de "Ilias" lezen op de plaatsen "waar Achilleus vocht, Odysseus reisde en Homerus zong" (Robert Wood).

Zoeken naar Troje

Met de opgravingen van Heinrich Schliemann, op het einde van de 19e eeuw, begint de archeologische zoektocht naar Troje. Men legde de geschiedenis ervan bloot door materiaal uit de eerste archeologische vondsten van Schliemann tot de opgravingen van Manfred Korfmann.

De nederzetting op de heuvel van Hisarlik-Troje

Schematische doorsnede van de nederzetting op de heuvel van Isarlik (Troje), met opgave van de nu bindende betekenis van de lagen van de nederzetting. Een "tel" of "höyük" is een eeuwenlang bewoonde heuvel zoals men die vindt in Anatolië, Zuidwest-Azië en Zuidoost-Europa. De huizen waren gebouwd uit ongebakken leemtegels. Door verval en nieuwbouw werd de heuvel in de loop der eeuwen hoger. In het geval van Troje, de Hisarlik-heuvel, ontstonden over een periode van 3500 jaar een reeks woonlagen van 15 m dik.

I-X: de woonlagen van de Hisarlik-heuvel zijn van onder naar boven genummerd van I tot X, op basis van de vaststellingen van Dörpfeld (1893/94), die zelf steunde op het werk van Schliemann.

a, b, c...: de onderverdeling van de meer dan 50 bouwfases wordt aangeduid met a, b, c... en gaat terug op het werk onder Blegen (1932-38).

Naarmate het onderzoek vorderde, werden er meer subfasen blootgelegd (1, 2, 3...). Deze benamingen zijn tot op heden bindend, zelfs wanneer de afweging van de bouwfases volgens de jongste inzichten veranderde.

Rondleiding in Troje

Op de ruïne. Een 40 meter lange muur met staties voor een ideale rondleiding, met museumstukken, monitoren (met een begeleidende film van Korfmann), kaarten, foto's, modellen enz... Van de bovenste stadsmuur van Troje VI via de helling van Troje II tot de dichtgemetselde deur van Troje VII.

Troje - droom en werkelijkheid

In de gloed van een brandende stad: een berg van puin en scherven. En wat de fantasie daarvan maakt: de topografie van de verbeelding.

Eindeloos Troje

Een nieuw Troje volgens Schliemann. Vóór Schliemann, was Troje slechts een legende. Tijdens de opgravingen maakte hij handig gebruik van de media en vormde de archeologie om tot een boeiend avontuur voor het publiek. De mythe van Troje heeft van de opgravingsplaatsen een reisdoel gemaakt, dat zelfs aantrekkelijk blijft in onze tijd van massatoerisme.

Met veel fantasie noemt Schliemann de voorwerpen die hij vindt "de schat van Priamus" of de "beker van Nestor". Met die verwijzingen naar de "Ilias" creëert hij een nieuwe mythe, waarvan hij zelf deel uitmaakt. En die mythe vindt ruime weerklank in de opera, de kunst en de moderne media.